

Nacionalisme i lluita social en la poesia de Salvat-Papasseit

El llibre "Les Conspiracions" (1922) reflecteix l'època de la integració de Joan Salvat-Papasseit a les lluites nacionalistes, encetades per la burgesia. En certa manera, també aquí la seva veu sonarà solidària, doncs ni en la forma ni en l'actitud, tampoc ara no s'inserirà en els corrents de la poesia burgesa. Com han subratllat Castellet i Molas a "Poesia catalana del segle XX", potser amb qui demostrà més afinitat fou amb Ventura Gassol, en el sentit que el catalanisme per a ells és un fet polític, mentre que per a Foix, per exemple, és un fet moral. A "Contra els poetes amb minúscula", Salvat ja havia censurat la posició dels poetes burgesos, dient: "aquests poetes nostres (que) s'han penyorat l'espasa pel bastó de passeig, alliberaran un dia Catalunya amb una reverència. La suor que acompanya les comoditats els ha ablanit la lira".

"Les Conspiracions" és un llibre compost

de vuit poesies escrites en un sanatori del Guadarrama, al de la Fuenfría, i en algun d'ells hi traspua un fort sentiment d'odi al poble que el subjuga. Si més no, l'odi atemperat que era capaç de sentir aquest home bo que sols desitjava estimar-ho tot en aquesta vida. Però, potser per primera vegada el seu afany de lluita i de combat trobà una meta on adreçar-se. I, sobretot, ell trobà una bandera per la qual lluitar. Salvat havia rebutjat les banderes de partit, però si cal lluitar per alguna, aleshores "millor que fos la de la meua terra". És important destacar com n'és de saniosa l'actitud de Salvat i quina atenció hauria de merèixer de part de les joves promocions. Tenint esment dels esquincaments que comportaren els embanderaments partidistes, abans i durant la Guerra Civil, sobretot degut al fet d'avantposar els interessos del partit als interessos generals de Catalunya, hauríem de mirar d'aprofitar-ne

l'experiència. Hauríem de fer-ne una divisa del vers de Salvat que fa: "lluitaria qui sap per quina àmplia bandera / però millor que fos la de la meua terra". El nacionalisme de Salvat fou sincerament sentit i no s'acontentà amb fer-ne una afirmació d'existència, sinó que el predicà amb ressons imperialistes, molt d'acord amb l'ideari de Prat de la Riba. Per a ell, Castella ja ha deixat de dominar:

"Castella, el Guadarrama:
posta d'or
però posta segura
d'un vent que haveu sigut"

i ara ha arribat l'hora de Catalunya:

"Catalans! Tots en peu!
L'Escorial deixem-los
per trofeu!
que ara serem nosaltres
qui plantarà les tendes"

Novament Catalunya ha d'ocupar un lloc a la Història, i per tal que així sigui, cal que tot Catalunya es posi en peu. Per això insta els pagesos a guardar la terra i a anar "amb nosaltres, marins i gojats"; els fornits atletes que deixin l'Estadi "pels fadrins que es fan" i prenguin els estris de viure en combat; les dones que siguin valentes i ensenyin a les filles l'afany per l'empresa, que és gran, i tots:

"Fendim les ones, tal guerrers d'abans!
De nou la història que ens vegi avançant.
Vulguem ésser-hi entre els pobles més
[grans.

Per Catalunya, els fanals ben endalt;
fendim les ones, tal guerrers d'abans!"

És possible que quan contempla Castella en detall, particularitzant, més que odi, senti pietat. Així a "La cortesia", quan parla de la dona castellana diu:

"Tampoc cap mar la gronxa, però el cel
[hi és tan blau
que dirieu que el porta quan els ulls s'hi
[emmiralla.

Tingues una pomera i un cirerer al costat
ja ni ens fóra estrangera la bruna Maria
[Ana"

Dirieu que voldria donar-li un tros de mar, una pomera i un cirerer, perquè li dol que la bruna Maria Ana li sigui estrangera

Però, quan s'oblida de la Maria Ana, Castella la Nova i Castella la Vella només són "jou i malvestat", i aleshores cal que els pobles de la Ibèria i gallecs i èuscars ens donem les mans, perquè:

"Si ara ens domenyava
ja no hi tornarà"

Aquest sentiment s'afirma a la tornada a la seva terra. Un cop ha vist de nou el cel i el mar, el camp i la muntanya de Catalunya, diu:

Nacionalisme i lluita social en la poesia de Salvat-Papasseit

El llibre "Les Conspiracions" (1922) reflecteix l'època de la integració de Joan Salvat-Papasseit a les lluites nacionalistes, encetades per la burgesia. En certa manera, també aquí la seva veu sonarà solidària, doncs ni en la forma ni en l'actitud, tampoc ara no s'inscrirà en els corrents de la poesia burgesa. Com han subratllat Castellet i Molas a "Poesia catalana del segle XX", potser amb qui demostrà més afinitat fou amb Ventura Gassol, en el sentit que el catalanisme per a ells és un fet polític, mentre que per a Foix, per exemple, és un fet moral. A "Contra els poetes amb minúscula", Salvat ja havia censurat la posició dels poetes burgesos, dient: "aquests poetes nostres (que) s'han penyorat l'espasa pel bastó de passeig, alliberaran un dia Catalunya amb una reverència. La suor que acompanya les comoditats els ha ablanit la lira".

"Les Conspiracions" és un llibre compost

de vuit poesies escrites en un sanatori del Guadarrama, al de la Fuenfría, i en algun d'ells hi traspua un fort sentiment d'odi al poble que el subjuga. Si més no, l'odi atemperat que era capaç de sentir aquest home bo que sols desitjava estimar-ho tot en aquesta vida. Però, potser per primera vegada el seu afany de lluita i de combat trobà una meta on adreçar-se. I, sobretot, ell trobà una bandera per la qual lluitar. Salvat havia rebutjat les banderes de partit, però si cal lluitar per alguna, aleshores "millor que fos la de la meua terra". És important destacar com n'és de saniosa l'actitud de Salvat i quina atenció hauria de merèixer de part de les joves promocions. Tenint esment dels esquincaments que comportaren els embanderaments partidistes, abans i durant la Guerra Civil, sobretot degut al fet d'avantposar els interessos del partit als interessos generals de Catalunya, hauríem de mirar d'aprofitar-ne

l'experiència. Hauríem de fer-ne una divisa del vers de Salvat que fa: "lluitaria qui sap per quina ampla bandera / però millor que fos la de la meua terra". El nacionalisme de Salvat fou sincerament sentit i no s'accontentà amb fer-ne una afirmació d'existència, sinó que el predicà amb ressons imperialistes, molt d'acord amb l'ideari de Prat de la Riba. Per a ell, Castella ja ha deixat de dominar:

"Castella, el Guadarrama:
posta d'or
però posta segura
d'un vent que haveu sigut"

i ara ha arribat l'hora de Catalunya:

"Catalans! Tots en peu!
L'Escorial deixem-los
per trofeu!
que ara serem nosaltres
qui plantarà les tendes"

Novament Catalunya ha d'ocupar un lloc a la Història, i per tal que així sigui, cal que tot Catalunya es posi en peu. Per això insta els pagesos a guardar la terra i a anar "amb nosaltres, marins i gojats"; els fornits atletes que deixin l'Estadi "pels fadrins que es fan" i prenguin els estris de viure en combat; les dones que siguin valentes i ensenyin a les filles l'afany per l'empresa, que és gran, i tots:

"Fendim les ones, tal guerrers d'abans!
De nou la història que ens vegi avançant.
Vulguem ésser-hi entre els pobles més
[grans.

Per Catalunya, els fanals ben endalt;
fendim les ones, tal guerrers d'abans!"

És possible que quan contempla Castella en detall, particularitzant, més que odi, senti pietat. Així a "La cortesia", quan parla de la dona castellana diu:

"Tampoc cap mar la gronxa, però el cel
[hi és tan blau
que dirieu que el porta quan els ulls s'hi
[emmiralla.

Tingues una pomera i un cirerer al costat
ja ni ens fóra estrangera la bruna Maria
[Ana"

Dirieu que voldria donar-li un tros de mar, una pomera i un cirerer, perquè li dol que la bruna Maria Ana li sigui estrangera

Però, quan s'oblida de la Maria Ana, Castella la Nova i Castella la Vella només són "jou i malvestat", i aleshores cal que els pobles de la Ibèria i gallecs i èuscars ens donem les mans, perquè:

"Si ara ens domenyava
ja no hi tornarà"

Aquest sentiment s'afirma a la tornada a la seva terra. Un cop ha vist de nou el cel i el mar, el camp i la muntanya de Catalunya, diu:

"qui deixava Castella no hi voldria
[tornar"]

i un cop a Barcelona, retroba el Mont-
juïc i el "port gonflat de pals", la Bar-
celona que té una Rambla amb cor, amb
flam i amb sang i:

"un Estadi batent per Camp de Març
amb llançadors del disc
mil sagetes al vent que clamen
[llibertat]"

Però aquí s'estroncarà la saba naciona-
lista, segurament desil·lusionat pel tom-
bant que prengueren els fets, car en el
següent llibre, "La gesta dels estels"
(1922) trobem un poeta somiador
enyoradís, l'ànima del qual es perd en
aventures per espais llunyans, i en reite-
racions sobre la conveniència de conti-
nuar el combat, com si talment hagués
arribat a dubtar de l'autenticitat, de la
lluïta per la seva Pàtria, cantada a "Les
conspiracions".

El darrer llibre, "Ossa Menor" (1925),
publicat després de la seva mort, aplega
poemes que, en certa manera, correspon-
nen a les diferents èpoques dels altres
llibres, tant per la forma com per la te-
màtica. Aquí trobarem "Nocturn per a
acordió", netament autobiogràfic, i "L'o-
fici que més m'agrada" en el qual s'hi
condensa aquell gust per la feina ma-
nual, tan característic del nostre poble
i que ens ha fet aparèixer als ulls del
món com a poble artesà de primera mag-
nitud.

Aquest poema, però, ens mena a unes
altres reflexions. Hi trobem a faltar la
denúncia del problema social que afec-
tava els homes que practicaven els ofi-
cis que ell detalla. Problemes vitals en
aquella època, i la indignació que aquells
problemes produïen en la classe obrera,
els paletes, els fusters, els manyans, etc.
la devien portar a flor de pell. De fet,
la renúncia oberta n'és absent de la poe-
sia de Salvat. Sois l'endevinem en el
substratum d'aquells poemes que des-
criuen el medi on viu l'obrer. En canvi,
el crit de rebel·lió l'hauríem de cercar,
segurament, en els escrits en prosa (si
jutgem les petites mostres que n'hem po-
gut conèixer). Hi volem veure una in-
tenció conscient en aquesta dicotomia.
No creiem (com ho fa Joan Fuster), que
Salvat fos incapaç de sentir ira. Pensem,
millor, que Salvat no la volia manifestar
en la seva poesia. La poesia ha de servir
per a dir "el bo que és tot". Per la de-
núncia irada, per a l'atac descobert a
aquells que "eixorquen la vida", tenia
el manifest, l'article al diari. Ja hem
observat que quan parla de la lluita i del
combat mai no anomena l'enemic (feta
l'excepció a "Les conspiracions"). No
obstant això, quan diu: "he estat con-
demnat per un Jurat d'indoctes i un
Tribunal de vell", manifesta obertament:
"Jo ara vaig contra aquests i la dita
10326

Justícia". Malauradament, haurem de
deixar aquestes reflexions com a simples
hipòtesis, car no tenim a l'abast la seva
obra en prosa.

És possible, també, que no estigués d'a-
cord amb els mètodes que utilitzaven els
obrers en les lluites llurs i tot plegat li
devia produir una mena de desconcert.
D'aquí que no vulgui allistar-se sota cap
bandera partidista i que no sàpiga què
es proposa. Alguna decepció li degueren
provocar les lluites obreres, puix que
arribà a dir: "Ara sols prenc esment de
les coses eternes per damunt de les llui-
tes que són materials". I en aquell mo-
ment considerà que: "tan sols hi ha una
ambició que està plena de grandesa: la
de voler anar a l'avantguarda sempre en-
tre els intel·ligents i els gosats. "Jo sóc,
doncs, posseït per aquesta ambició". Ell
sabia, però, que calia lluitar i ésser va-
lent. Si les lluites materials no han de
satisfer els seus anhels, aleshores cal su-
perar-se creuant l'intel·lecte, cal apun-
tar vers l'Infinit. Sabia, també, que era
el glosador de l'"Acràcia impossible en
la vida dels homes, que no senten desig
d'una vida millor", no obstant això, ell
es prenia com a model, convençut que,
amb una munió de joves com ell, el món
caminaria més de pressa. Sí, però, cap

on? Hem de suposar que cap a una vida
millor: "Sempre amunt". Ara: ell no és
un programa ni camina per ningú, vol
dir, doncs, que cadascú haurà d'empen-
dre l'aventura de la superació tot sol,
com ell. Solidari, però solitari. No po-
dem evitar de pensar en Albert Camús.
Una cosa és certa, però: malgrat les de-
cepcions, els dubtes, "deixat Déu de ban-
da —com diu Fuster— condemnat irò-
nicament l'absurd, reduïda en l'amor
en els costums a una naturalitat elemen-
tal, la vida té (per a Salvat) l'únic sen-
tit d'ésser viscuda".

Aquesta és la lliçó que ens ha llegat
Salvat-Papasseit en la seva poesia, la qual
pot substituir amb tots els avantatges
qualsevol programa. Una poesia, la seva,
escrita amb sang, "mullant la ploma al
cor, esbatanat, d'una sinceritat esborro-
nadora. Una poesia que es projecta cap
als cims, "com un oronell", i que sol-
pot ésser compresa, sentida i experimen-
tada amb tota la seva grandesa, si hon-
s'eleva, també, cap al cim, nu, amb e-
pit descobert perquè s'hi clavi la saget
de foc del seu vers.

Jordi Arbonès

(Del treball *Salvat-Papasseit: l'home i el
poeta*, premi "Pompeu Fabra" 1966, a
Jocs Florals de la Llengua Catalana cele-
brats a Caracas).

"Ressorgiment" N° 644 - març 1970